

Michał Indan-Pykno

Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów z perspektywy standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego 5, 15-34

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Michał Indan-Pykno

doktorant w Katedrze Praw Człowieka UMK w Toruniu

Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów z perspektywy standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

Słowa kluczowe: postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Sąd Najwyższy, prawo do rzetelnego postępowania sądowego, Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

1. Wprowadzenie

Podstawową misją adwokatury jest udzielanie pomocy prawnej, współdziałanie w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz kształtowanie i stosowanie prawa¹. Formą zaś organizacyjną jest samorząd zawodowy, który skupia adwokatów oraz aplikantów adwokackich.

Adwokatura jako jedna z nielicznych przedstawicieli zawodów prawniczych w Polsce, już w okresie międzywojennym posiadała swoją własną regulację prawną w postaci Dekretu w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego², który obowiązywał od 1 stycznia 1919 r. W obecnym stanie prawnym obowiązuje ustawa Prawo o Adwokaturze (dalej: PoA), która została przyjęta w dniu 26 maja 1982 r. Wspomniana ustawa była na przestrzeni ostatnich lat wielokrotnie nowelizowana – czasem z pozytywnym skutkiem, czasem niestety nie. Nie budzi jednak wątpliwości, iż doświadczenie adwokatury uzyskane na przestrzeni ostatnich dziewięćdziesięciu pięciu lat wpłynęło bardzo pozytywnie i twórczo na rozwój postępowania dyscyplinarnego – nie tylko tej grupy zawodowej, ale innych

¹ Ustawa z 26.05.1982 r. prawo o adwokaturze, Dz.U. z 2014 r., poz. 635. j.t.

² Dekret z 30.12.1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego, Dz.U. z 1918 r., Nr 22, poz. 75. W dekrete tym mowa była również o odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokata i aplikanta adwokackiego, którzy odpowiadali dyscyplinarnie przed radą adwokacką za wszelkie wykroczenia przeciwko obowiązkowi zawodowemu, honorowi i godności stanu adwokackiego. Katalog kar dyscyplinarnych był następujący: 1) przestroga, 2) napomnienie, 3) nagana, 4) zawieszenie adwokata w czynnościach zawodowych do roku, a względem aplikantów adwokackich – przedłużenie aplikacji lub zabronienie starania w sądach i urzędach do roku, 5) wykreślenie z listy.

zawodów, które wielokrotnie czerpały i czerpią z bogactwa orzeczniczego sądów dyscyplinarnych, jak i samego modelu postępowania dyscyplinarnego palestry.

Na samym wstępie niniejszego artykułu warto odpowiedzieć na kilka zasadniczych pytań, takich jak: czym jest postępowanie dyscyplinarne, jakie pełni funkcje i wśród jakich grup zawodowych występuje postępowanie dyscyplinarne? Niewątpliwie postępowanie dyscyplinarne należy wiązać z tzw. wolnymi zawodami. Wolny zawód, wg słownika języka polskiego to „zawód korzystający ze swobody, nie skrepowany, niezależny”³. Szczegółowe wyliczenie wszystkich wolnych zawodów może zająć sporo miejsca i czasu, lecz nie budzi wątpliwości, iż na pewno do tej grupy zaliczymy zawody prawnicze, takie jak: adwokat, radca prawny, notariusz czy też komornik. Do grupy wolnych zawodów zaliczymy również lekarzy i lekarzy dentystów; w świetle obowiązującej ustawy o izbach lekarskich⁴ członkowie izb lekarskich podlegają odpowiedzialności zawodowej za naruszenie zasad etyki lekarskiej oraz przepisów związanych z wykonywaniem zawodu lekarza⁵.

Również inne grupy zawodowe posiadają własne regulacje prawne dotyczące postępowań dyscyplinarnych – są to na przykład sędziowie⁶ i prokuratorzy⁷, o których nie można powiedzieć, iż wykonują wolny zawód, gdyż są oni przedstawicielami władzy publicznej. Jednakże ze względu na zaufanie publiczne, jakim wspomniane zawody cieszą się w społeczeństwie, jest konieczne, aby także wśród tych grup zawodowych istniała możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowania dyscyplinarnego.

Wobec powyższego należy dojść do wniosku, iż postępowanie dyscyplinarne dotyczy zarówno przedstawicieli tzw. wolnych zawodów (np. korporacji prawniczych) jak i zawodów, które ze względu na powagę sprawowanych urzędów przewidują możliwość wszczęcia i prowadzenia postępowań dyscyplinarnych wobec nich (w tej grupie można wymienić m.in. nauczycieli akademickich, sędziów, prokuratorów, policjantów, jak i funkcjonariuszy innych służb mundurowych, czy też urzędników państwowych). Obecnie coraz wyraźniejszy jest trend w stanowieniu wewnętrznych przepisów poszczególnych zawodów z uwzględnieniem możliwości wszczynania i prowadzenia postępowań dyscyplinarnych.

Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 27 lutego 2001 r., sygn. akt K 22/00, zdefiniował postępowanie dyscyplinarne w następujący sposób:

³ E. Sobol, *Nowy słownik języka polskiego*, Warszawa 2003, s. 1142 hasło: wolny.

⁴ Ustawa z 2.12.2009 r. o izbach lekarskich, Dz.U z 2009 r., Nr 219, poz. 1708.

⁵ Art. 53 ustawy o izbach lekarskich Dz.U. z 2009, Nr 219, poz. 1708.

⁶ Zgodnie z art. 107 ustawy o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2013 r., poz. 427 j.t.) sędzia odpowiada dyscyplinarnie za przewinienia służbowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa i uchybienie godności urzędu.

⁷ Zgodnie z art. 66 ustawy o prokuraturze (Dz.U. z 2011 r., Nr 270, poz. 1599 j.t.) prokurator odpowiada dyscyplinarnie za przewinienia służbowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa i uchybienia godności urzędu prokuratorskiego.

„Deontologia postępowania dyscyplinarnego jest inna niż postępowania karnego. Łączy się ona przede wszystkim ze specyfiką wykonywania niektórych zawodów oraz zasadami funkcjonowania konkretnych korporacji zawodowych. Ukształtowane w ich ramach reguły deontologiczne ukierunkowane są przede wszystkim na obronę honoru i dobra zawodu. Mogą przez to odwoływać się do etycznych aspektów współistnienia i działania. Deontologia zawodowa musi być więc ujmowana także w perspektywie imperatywnych rozwiązań praktycznych w zakresie dotyczącym wypełniania obowiązków zawodowych. Stąd też odpowiedzialność dyscyplinarna związana może być z czynami, które nie podlegają odpowiedzialności karnej. Takie zasady odpowiedzialności przewiduje się zwłaszcza w odniesieniu do zawodów o dużym prestiżu społecznym (nauczyciele, lekarze, prawnicy), gdzie należyta troska o ich godność jest ważnym jego elementem”⁸. Trybunał w cytowanym orzeczeniu wskazał również, iż „w przypadku deliktu dyscyplinarnego natura czynów nagannych jest inna niż czynów będących przedmiotem postępowania karnego, chociaż granice pomiędzy nimi mogą być w niektórych wypadkach nieostre. Czyny, które ją powodują mają różnorodny charakter, od naruszeń dyscypliny pracowniczej, aż do zachowań wypełniających znamiona przestępstw”⁹.

Niewątpliwie, podstawową funkcją postępowań dyscyplinarnych jest zagwarantowanie właściwej, wysokiej i rzetelnej jakości wykonywanego zawodu. Postępowanie dyscyplinarne nie ma tylko i wyłącznie znaczenia dla jednostki korzystającej z usług określonego przedstawiciela zawodu, ma ono również istotne znaczenie dla samych korporacji i samorządów zawodowych dzięki czemu mogą one walczyć z zachowaniami mogącymi skutkować utratą zaufania w oczach społeczeństwa do danej grupy zawodowej.

Przechodząc do dalszych zagadnień, warto w tym miejscu pokrótce scharakteryzować postępowanie dyscyplinarne adwokatów, które jest uregulowane w Dziale VIII Prawo o Adwokaturze. W pierwszej kolejności wskazać należy, że zarówno adwokaci, jak i aplikanci adwokaccy ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną za postępowanie sprzeczne z prawem, zasadami etyki lub godności zawodu bądź za naruszenie swych obowiązków zawodowych, a adwokaci również za niespełnienie obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia, o którym mowa w art. 8a ust. 1, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 8b Ustawy Prawo o Adwokaturze¹⁰. Za adw. Zdzisławem

⁸ Wyrok TK w sprawie K 22/00 z dnia 27 lutego 2001 r., opublikowany w Dz.U. 2001 r., Nr 16, poz. 185.

⁹ Wyrok TK w sprawie K 22/00.

¹⁰ §1 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu, Obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 13 grudnia 2005 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej), (data dostępu: 25 sierpnia 2014 r., źródło dostępu: http://papi26.uci.umk.pl/lex/index.rpc?&fromHistory=false#content.rpc—ASK_nro=285788666&wersja=0&fullTextQuery.query=Zbioru+Zasad+Etyki+Adwokackiej+i+Godno%25C5%259Bci+Zawodu&reqId=1409000792586_746894696&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=5).

Krzemińskim stwierdzić należy, że „przewinieniem dyscyplinarnym jest czyn zawiniony, godzący w zasady etyki adwokackiej lub naruszający godność zawodu adwokackiego”¹¹. Może powstać pytanie, czy delikt dyscyplinarny można popełnić jedynie wykonując obowiązki zawodowe, czy też na przykład w życiu prywatnym. Odpowiedź na to zagadnienie znajduje się w §4 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu¹², w którym stwierdza się wyraźnie, że adwokat odpowiada dyscyplinarnie zarówno podczas działalności zawodowej, publicznej, jak i w życiu prywatnym¹³.

Podstawą wszczęcia postępowania dyscyplinarnego jest wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego sporządzony przez rzecznika dyscyplinarnego, złożony do sądu dyscyplinarnego izby adwokackiej. Zgodnie z ust. 2 art. 90 PoA również minister sprawiedliwości może polecić wszczęcie dochodzenia lub postępowania przed sądem dyscyplinarnym izby przeciwko adwokatowi lub aplikantowi adwokackiemu. Tak więc zewnętrzny podmiot niezwiązany z samorządem adwokackim posiada uprawnienie do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec adwokata lub aplikanta adwokackiego.

Sąd dyscyplinarny izby adwokackiej po odbyciu rozprawy, w trakcie której przeprowadzane są dowody zawnioskowane przez oskarżyciela, pokrzywdzonego oraz obwinionego i jego obrońcę, wydaje merytoryczne rozstrzygnięcie w postaci orzeczenia. Od wspomnianego orzeczenia przysługuje stronom (a więc oskarżycielowi, pokrzywdzonemu, obwinionemu i jego obrońcy) prawo złożenia odwołania do Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przy Naczelnej Radzie Adwokackiej. Dodatkowo, legitymacja do złożenia odwołania przysługuje ministrowi sprawiedliwości, który – podobnie jak strony – ma 14 dni na wywiedzenie odwołania, licząc od dnia otrzymania orzeczenia wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o sposobie zaskarżenia rozstrzygnięcia.

Następnie, odwołanie jest rozpatrywane przez Wyższy Sąd Dyscyplinarny przy NRA w Warszawie. Od rozstrzygnięcia Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przysługuje stronom, ministrowi sprawiedliwości, rzecznikowi praw człowieka oraz prezesowi NRA legitymacja do złożenia kasacji do Sądu Najwyższego. Wspomniany nadzwyczajny środek zaskarżenia może opierać się jedynie na zarzucie rażącego naruszenia prawa i/lub zarzucie rażącej niewspółmierności kary (art. 91b PoA).

Ustawa Prawo o Adwokaturze dokonuje wyróżnienia trzech stadiów postępowania dyscyplinarnego: pierwsze to dochodzenie, drugie to postępowanie sądowe, zaś trzecie to postępowanie wykonawcze. Należy w tym miejscu

¹¹ Z. Krzemiński, *Etyka adwokacka*, Warszawa 2006, wyd. LEX on-line (data dostępu: 25 sierpnia 2014 r., źródło dostępu: http://papi26.uci.umk.pl/lex/index.rpc?&fromHistory=false#content.rpc-ASK-nro=151050761&wersja=0&fullTextQuery.query=etyka+adwokacka&reqId=1409000792586_746894696&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=4).

¹² Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu.

¹³ Szereg zachowań stanowiących przewinienie dyscyplinarne w życiu zawodowym, prywatnym i publicznym adwokatów wymienia J. Naumann, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 33–36.

wspomnieć jakie mogą być orzeczone kary wobec obwinionego. Katalog kar określony jest w art. 81 PoA i jest następujący: 1) upomnienie; 2) nagana; 3) kara pieniężna; 4) zawieszenie w czynnościach zawodowych na okres od 3 miesięcy do 5 lat; 5) wydalenie z adwokatury. Przy czym należy poczynić istotną uwagę, iż kary pieniężnej nie orzeka się wobec aplikanta adwokackiego. Tak więc katalog kar jednoznacznie przesądza, iż postępowanie dyscyplinarne adwokatów ma charakter represyjny.

W obecnym modelu postępowania dyscyplinarnego palestry postępowanie to jest całkowicie jawne¹⁴, dzięki czemu ma ono charakter transparentny i łatwo dostępny dla opinii publicznej¹⁵.

Przechodząc do rozważań nad modelem sądownictwa dyscyplinarnego – tj. Izbowego Sądu Dyscyplinarnego oraz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przy NRA, wskazać należy, że każdej stronie (tj. obwinionemu i pokrzywdzonemu) postępowania przysługuje odwołanie od decyzji sądu pierwszej instancji, a więc postulat dwuinstancyjności postępowania dyscyplinarnego jest w pełni zachowany.

Bardzo często słyszy się głosy, w których deprecjonuje się skład orzekający sądu dyscyplinarnego ze względu na fakt, iż zasiadają tam wyłącznie adwokaci. Krytyka ta jest nietrafna i to z kilku powodów. Należy w pierwszej kolejności podnieść, że postępowanie dyscyplinarne ma za zadanie ustalić, czy zachowanie adwokata lub aplikanta adwokackiego stanowiło naruszenie Zasad Zbioru Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. W przypadku gdy jednostka – obywatel nie jest zadowolony ze sposobu reprezentowania jej przez adwokata, ma możliwość złożenia powództwa cywilnego, jeżeli zaś zachowanie adwokata – w ocenie jednostki – wypełnia znamiona przestępstwa, w pełni uzasadniony jest wniosek o ściganie do prokuratury, który w dalszej kolejności może zakończyć się złożeniem aktu oskarżenia przeciwko adwokatowi. W większości państw Europy kontynentalnej postępowania dyscyplinarne są w gestii samorządów zawodowych, inaczej jest jedynie w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, gdzie postępowanie dyscyplinarne adwokatów jest w gestii sędziów.

W ocenie autora artykułu nadużyciem jest twierdzenie, iż sądownictwo dyscyplinarne adwokatów i innych korporacji prawniczych chroni interesy wyłącznie obwinionego. W obecnym stanie prawnym postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatury uległo ogromnej reformie, dzięki której umożliwiono udział ministrowi sprawiedliwości już od początkowej fazy postępowania dyscyplinarnego, aż po egzekucję orzeczenia skończywszy (minister sprawiedliwości ma prawo zainicjowania postępowania dyscyplinarnego, a także uprawnienie składania odwołań i kasacji od rozstrzygnięć odpowiednio

¹⁴ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego – Izba Karna z dnia 23 sierpnia 2006 r., sygn. sprawy SDI 12/06, LEX 471777.

¹⁵ K. Kanty, T. Kanty, *Komentarz do przepisów o postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów*, Warszawa 2009, s. 9.

Izbowego Sądu Dyscyplinarnego oraz Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przy NRA). Co istotne, minister sprawiedliwości wielokrotnie z przysługujących mu uprawnień korzysta. Obecne instrumenty oraz sam model postępowania dyscyplinarnego dają gwarancję, iż postępowanie dyscyplinarne prowadzone z nadużyciem praw jednostki może być w sposób skuteczny i efektywny kontrolowane przez niezależny od adwokatury podmiot, jakim jest Ministerstwo Sprawiedliwości.

Jednocześnie, nie wolno zapominać o coraz to lepszym funkcjonowaniu i prowadzeniu postępowań dyscyplinarnych przez izby adwokackie, w porównaniu z postępowaniami dyscyplinarnymi, które toczyły się chociażby na początku lat 90. ubiegłego wieku. Istotnym argumentem, przemawiającym za twierdzeniem, iż to adwokaci powinni prowadzić dalej postępowanie dyscyplinarne, a nie sądy powszechne jako II instancja, czego domagają się niektórzy politycy, jest okoliczność, iż postępowanie dyscyplinarne wobec sędziego jest rozpatrywane wyłącznie przez sędziów, bez udziału przedstawicieli innych zawodów prawniczych. Tak więc na zasadzie równości, należy postawić pytanie dlaczego sędziowie orzekający w postępowaniu dyscyplinarnym wobec sędziego, dają lepszą gwarancję, niż adwokaci prowadzący postępowanie dyscyplinarne wobec adwokata?

Autor niniejszego artykułu ma świadomość rodzących się problemów postępowania dyscyplinarnego wobec adwokatów i innych zawodów prawniczych, jednakże przekazanie postępowania dyscyplinarnego wobec adwokatów i następnie innych zawodów prawniczych sądom powszechnym jako organowi II instancji w postępowaniu dyscyplinarnym, musi budzić uzasadnione obawy o poszanowanie przede wszystkim fundamentalnych zasad demokratycznego państwa prawa. Istnieją bowiem poważne obawy, iż z momentem przekazania postępowania dyscyplinarnego wobec adwokatów sądom powszechnym, dojdzie do tego, iż adwokat będzie narażony na represje. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, w której przed tym samym sędzią adwokat występuje jako obrońca, a następnie jako obwiniony. Idąc dalej, czy chcemy żyć w państwie, w którym obrońca oskarżonego, walczący wielokrotnie z całym aparatem państwa w toku postępowania sądowego będzie ograniczany w swoich działaniach poprzez możliwość wszczynania ewentualnych postępowań dyscyplinarnych wobec obrońcy? W mojej ocenie model z udziałem sądu powszechnego, rozpoznającego postępowanie dyscyplinarne wobec adwokata, naruszać będzie m.in. zasadę prawa do obrony lub w istotny sposób będzie ją ograniczać. Podkreślić należy, że zasada ta jest jedną z najważniejszych zasad państwa prawa. Proponowane zmiany skutkować będą tym, że adwokaci nie będą już tak odważnie reprezentować interesów klientów w postępowaniach sądowych, co w naturalny sposób spowoduje negatywne konsekwencje dla jednostki, która będzie miała zamiar skorzystania z pomocy prawnej adwokatów. Co istotne, należy zastanowić się, czy przekazanie postępowań dyscyplinarnych sądom powszechnym nie będzie naruszało art. 17 Konstytucji.

2. Zagadnienie stosowania przepisów k.p.k. i k.k. w postępowaniu dyscyplinarnym wobec adwokatów

Zgodnie z obowiązującym art. 95n PoA w sprawach nieuregulowanych w niniejszym dziale stosuje się odpowiednio w postępowaniu dyscyplinarnym przepisy kodeksu postępowania karnego. Wspomniany przepis wszedł w życie w dniu 9 czerwca 2007 r. w związku ze zmianą ustawy Prawo o Adwokaturze¹⁶.

Ustawodawca we wspomnianym przepisie posłużył się sformułowaniem „stosuje się odpowiednio” co oznacza, iż odpowiednie stosowanie danego przepisu (k.p.k. – M.I.-P.) jest dopuszczalne, jeżeli przepis ten daje się zastosować w innym modelu postępowania, nie zaburzając jego istoty i funkcji¹⁷.

Istotnym rozstrzygnięciem Sądu Najwyższego- Izby Karnej dla zrozumienia pojęcia „odpowiedniego stosowania” przepisów k.p.k. jest uchwała z dnia 28 września 2006 r. o sygnaturze akt I KZP 8/06. W przedmiotowej uchwale Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd rozpoznający sprawę, dotyczącą postępowania dyscyplinarnego, musi w pierwszej kolejności ustalić, które przepisy wspomnianej ustawy (k.p.k. – M.I.-P.) mają być »odpowiednio stosowane«, a następnie konieczne jest ustalenie czy wspomniany przepis k.p.k. nie należy zmodyfikować celem dostosowania go do specyfiki postępowania dyscyplinarnego¹⁸.

We wspomnianej uchwale Sąd Najwyższy wyróżnił trzy grupy przepisów: po pierwsze, wyróżnił przepisy k.p.k., które mogą być stosowane bez żadnych zmian w ich dyspozycji; następnie wyróżnił przepisy, które należy zmodyfikować, aby mogły być zastosowane w postępowaniu dyscyplinarnym; oraz po trzecie, wyróżnił przepisy k.p.k. które nie mogą być stosowane w postępowaniu dyscyplinarnym.

Sąd Najwyższy w licznych orzeczeniach, dotyczących postępowań dyscyplinarnych prowadzonych w ramach zawodów prawniczych stwierdził, iż do pierwszej grupy przepisów k.p.k., które należy stosować wprost zaliczyć należy przepisy kodeksu postępowania karnego dotyczące zakresu prawa obwinionego do obrony oraz reguł postępowania dowodowego¹⁹. Tak więc

¹⁶ Ustawa z 29 marca 2007 o zmianie ustawy – Prawo o adwokaturze i niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2007 r., nr 80, poz. 540.

¹⁷ Zob. wyrok Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego z dnia 16 lutego 2009 r., sygn. sprawy SNO 97/08, „Rocznik Orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych” 2009, Warszawa 2010, s. 128.

¹⁸ Uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego-Izba Karnej z dnia 28 września 2008 r., sygn. akt I KZP 8/06, LEX 193136.

¹⁹ Zob. wyrok SN m.in. z dnia 29 października 2009 r., sygn. sprawy SDI 22/09, „Rocznik Orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych”, 2009, Warszawa 2010, s. 488 i n.

obwiniony korzysta ze wszystkich uprawnień przewidzianych w k.p.k. związanych z jego/jej prawem do obrony²⁰.

Jak trafnie wskazują K. Kanty i T. Kanty „proces dyscyplinarny, pomimo przeprowadzenia dowodu z urzędu, jest jednak procesem kontradyktoryjnym. Dotyczy to w szczególności obwinionego – nie ma on obowiązku udowodniać swojej niewinności, ale jeżeli zebrany w toku postępowania materiał dowodowy wskazuje na możliwość przełamania domniemania niewinności w stopniu zbliżonym do pewności, obwiniony winien, jeśli w ogóle jest to możliwe, złożyć wnioski dowodowe mające na celu wykazanie, że dowody obciążające go nie zasługują na uwzględnienie²¹”.

W postępowaniu dyscyplinarnym wnioski dowodowe mogą być składane przez strony – tj. obwinionego, jak i pokrzywdzonego. Również sąd dyscyplinarny może dopuścić dowód z urzędu w myśl art. 167 k.p.k w zw. z art. 95n PoA. Nie budzi wątpliwości, iż najczęstszym dowodem w toku postępowania dyscyplinarnego jest przesłuchanie świadków. Dowód ten został uregulowany w przepisach k.p.k. począwszy od art. 177 do art. 192a, które to przepisy w związku z art. 95n PoA stosuje się odpowiednio.

W przypadku, gdy konieczne jest stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, a ich stwierdzenie wymaga wiadomości specjalnych, w pełni uzasadnione jest powołanie biegłych przez Izbowy Sąd Dyscyplinarny. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 września 2009 r., sygnatura sprawy SNO 74/09, „ocena, czy wniosek dowodowy zmierza do przedłużenia postępowania powinna być bowiem dokonywana przez pryzmat zasady prawa oskarżonego do obrony. Wyrazem realizacji tego prawa zagwarantowanym w postępowaniu karnym jest m.in. prawo do składania wniosków dowodowych. Oddalenie wniosku dowodowego zgłoszonego przez obwinioną przed Sądem na pierwszej rozprawie bez przekonującego wykazania, że w sposób oczywisty zmierza on do przedłużenia postępowania, stanowi oczywiste naruszenie tej zasady (obwiniona sędzia Sądu Rejonowego za wykroczenie z art. 96 k.w. w zw. z art. 107ust. 1 u.s.p. już na pierwszym terminie rozprawy w toku postępowania dyscyplinarnego złożyła wniosek o powołanie biegłego celem ustalenia, kiedy mogły powstać uszkodzenia pojazdu którym kierowała; obwiniona argumentowała, iż uszkodzenia samochodu powstały później, niż data kolizji, która jest przedmiotem toczącego się przed Sądem Apelacyjnym postępowania dyscyplinarnego)”²².

²⁰ Szerzej o stosowaniu przepisów k.p.k. w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów zob. A. Korzeniowska-Lasota, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów*. Część I, „Palestra” 2012, nr 9–10, s. 73–82; A. Korzeniowska-Lasota, *Odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniu w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokatów*. Część II, „Palestra” 2012, nr 11–12, s. 177–194.

²¹ K. Kanty, T. Kanty, *op. cit.*, s. 104.

²² Wyrok Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego z dnia 29 września 2009 r. sygn. akt SNO 74/09, „Rocznik Orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych” 2009, s. 338 i n.

Praktyka orzecznicza sądów dyscyplinarnych dopuszcza powołanie biegłego lekarza psychiatry na okoliczność ustalenia stanu zdrowia obwinionego. Oczywiście jest, iż taka opinia może zostać opracowana tylko i wyłącznie wtedy, gdy obwiniony wyrazi na to zgodę. Sąd dyscyplinarny nie działa jako organ władzy publicznej, który może nakazać jednostce przeprowadzenie badań, dlatego też decydując się na powołanie dowodu z opinii biegłego nie posiada władczego uprawnienia żądania od biegłego wydania opinii; w każdym przypadku to biegły musi wyrazić zgodę na pełnienie funkcji biegłego w postępowaniu dyscyplinarnym²³.

Nie wolno również zapominać, iż sądy dyscyplinarne muszą stosować zasady wynikające z art. 7 k.p.k., a także zasady wynikające z art. 410 i 424 §1 pkt. 1 k.p.k. Jak trafnie ujął to Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 stycznia 2011 r. sygn. sprawy SNO 57/10²⁴, przekonanie sądu o wiarygodności jednych dowodów i niewiarygodności innych pozostaje pod ochroną art. 7 k.p.k. tylko wówczas, gdy poprzedzone jest ujawnieniem w toku rozprawy głównej całokształtu okoliczności sprawy oraz stanowi wyraz rozważenia wszystkich okoliczności przemawiających zarówno na korzyść, jak i na niekorzyść oskarżonego i jest zgodne ze wskazaniami wiedzy i doświadczenia życiowego, a ponadto zostało wyczerpująco i logicznie uargumentowane w uzasadnieniu wyroku, w myśl art. 410 k.p.k. podstawę wyroku może bowiem stanowić tylko całokształt okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej i naruszenie tego przepisu zachodzi wówczas, gdy sąd orzekający opiera swoje orzeczenia na materiale nieujawnionym na rozprawie głównej, bądź opiera się tylko na części materiału ujawnionego i jego rozstrzygnięcie nie jest wynikiem analizy całokształtu ujawnionych okoliczności, a więc także i tych, które je podważają. Uzasadnienie wyroku, zgodnie z art. 424 §1 pkt. 1 k.p.k., powinno wskazywać nie tylko, jakie fakty sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione i na jakich w tej mierze oparł się dowodach, lecz także wyjaśniać, dlaczego sąd nie uznał dowodów przeciwnych.

Przechodząc do drugiej części zagadnienia poruszanego w tej części artykułu, a dotyczącego stosowania przepisów kodeksu karnego w postępowaniu dyscyplinarnym wskazać należy, iż – w przeciwieństwie do innych zawodów prawniczych – ustawa Prawo o Adwokaturze posiada wiele instytucji zaczerpniętych wprost z części ogólnej kodeksu karnego.

Postępowanie dyscyplinarne wobec adwokatów zna instytucję kary łącznej, którą w świetle art. 84 PoA stosuje się do obwinionego w razie jednoczesnego ukarania go za kilka przewinień dyscyplinarnych. Sąd w takim przypadku orzeka jedną karę łączną. Wspomniana kara łączna jest wymierzana w oparciu o następujące zasady: 1) w razie orzeczenia kary upomnienia i nagany wymierza się łączną karę nagany; 2) kary upomnienia i nagany

²³ K. Kanty, T. Kanty, *op. cit.*, s. 119.

²⁴ Wyrok Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego z dnia 25 stycznia 2011 r., sygn. akt SNO 57/10, LEX 12888948.

nie podlegają łączeniu z karą pieniężną; 3) przy karach pieniężnych łączna kara pieniężna nie może przekraczać sumy tych kar i nie może być niższa od najwyższej z orzeczonych kar pieniężnych; 4) kara zawieszenia w czynnościach zawodowych nie podlega łączeniu z karami upomnienia, nagany i karą pieniężną; 5) przy orzeczonych za kilka przewinień karach rodzajowo różnych i karze wydalenia z adwokatury wymierza się karę łączną wydalenia z adwokatury, a w wypadku orzeczonych równocześnie kar pieniężnych karę tę orzeka się na zasadach przewidzianych w pkt. 3, który mówi o wydaniu wyroku łącznego.

Ważną instytucją prawa karnego materialnego jest instytucja przedawnienia. Zgodnie z ustawą PoA przedawnienie deliktu dyscyplinarnego następuje z upływem trzech lat od jego popełnienia, chyba że przewinienie dyscyplinarne polega na nadużyciu wolności słowa, wtedy termin przedawnienia wynosi sześć miesięcy. W art. 88 ust. 3 PoA zostało również stwierdzone, że gdy przewinienie dyscyplinarne wypełnia znamiona przestępstwa przedawnienie deliktu dyscyplinarnego nie następuje wcześniej niż przedawnienie przestępstwa, które określone jest w art. 101 k.k. Ustawa PoA reguluje także zagadnienie przerwania biegu przedawnienia, które następuje w związku z dokonaniem każdej czynności organu powołanego do ścigania przewinienia. Ustawodawca uregulował okres ustania karalności przewinienia dyscyplinarnego, które następuje z upływem pięciu lat od jego dokonania, zaś w przypadku naruszenia wolności słowa – z upływem dwóch lat.

Sądy dyscyplinarne wymierzając karę przewidzianą w art. 81 PoA stosują dyrektywy wymiaru kary wynikające z art. 53 kodeksu karnego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 października 2009 r. w sprawie o sygnaturze SDI 21/09 dotyczącej obwinionego adwokata, któremu zarzuczano naruszenie §64 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu²⁵, polegające na niezłożeniu przez obwinionego wyjaśnień dziekanowi i niestawieniu w dniach 18 maja 2007 r., 29 czerwca 2007 r. oraz 13 lipca 2007 r. na przesłuchanie przed zastępcą rzecznika dyscyplinarnego, za co obwiniony został ukarany karą wydalenia z adwokatury, wyraził pogląd, że charakter tego czynu, który polegał na naruszeniu art. 64 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu, wymagał rozważenia, czy nieudzielenie wyjaśnień na wezwanie dziekana rady adwokackiej w A. oraz trzykrotne niestawienie się na przesłuchanie do zastępcy rzecznika dyscyplinarnego, jest przewinieniem dyscyplinarnym takiej wagi, że dyskredytuje obwinionego jako członka palestry i wymaga jego wykluczenia z jej szeregów. Nie ulega bowiem wątpliwości, że katalog kar dyscyplinarnych, wymienionych w art. 81 ust. 1 PoA, oznacza konieczność rozważenia ich zastosowania w kolejności od

²⁵ § 64 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodowej brzmi: „Adwokat obowiązany jest stawić się na każde wezwanie władz adwokatury, a ewentualne niestawienie powinno niezwłocznie usprawiedliwić. Adwokat ma obowiązek udzielić władzom adwokatury żądanych wyjaśnień w określonym terminie”.

najłagodniejszej do najsurowszej poprzez pryzmat ciężaru gatunkowego popełnionego deliktu dyscyplinarnego. Nawet przy okolicznościach obciążających, decydujące znaczenie powinna mieć waga i charakter popełnionego czynu. Nie bez znaczenia jest również okoliczność, że zachowanie obwinionego polegające na niestawieniu się na przesłuchanie do zastępcy rzecznika dyscyplinarnego, było swoistą formą obrony przed postawieniem mu zarzutu popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, czego z pewnością się obawiał²⁶.

Praktyka orzecznicza sądownictwa dyscyplinarnego bardzo często korzysta z rozwiązań prawnych typowych dla prawa karnego materialnego, jakimi są kontratypy. Tak więc nie będzie mógł być pociągnięty do odpowiedzialności dyscyplinarnej adwokat, który działał w ramach obrony koniecznej czy też w stanie wyższej konieczności²⁷. Nie budzi wątpliwości możliwość zatarcia kary, która jest przewidziana w art. 95ł ust. 4,5 i 6 PoA.

3. Postępowanie dyscyplinarne a standardy wynikające z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Zgodnie ze statystykami, prowadzonymi przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz), największa liczba skarg kierowanych do Trybunału dotyczy zarzutu naruszenia art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁸ (dalej: Konwencja). W roku 2013 r. 30,05% wszystkich skarg dotyczyło naruszenia art. 6 Konwencji²⁹. Artykuł ten zapewnia jednostce prawo do rzetelnego procesu sądowego; w myśl tego przepisu każdy ma prawo do publicznego i sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy, tj. zarówno sprawy o charakterze cywilnym, jak i karnym przez niezawisły i bezstronny sąd, przy czym rozpatrzenie sprawy powinno nastąpić w rozsądnym czasie. Dalsze uregulowania art. 6 konstytuują szczegółowe uprawnienia oskarżonego (art. 6 ust. 3 Konwencji) lub stanowią o fundamentalnej zasadzie prawa karnego – tj. zasadzie domniemania niewinności (art. 6 ust. 2 Konwencji).

²⁶ Wyrok Sądu Najwyższego – Izba Karne z dnia 29 października 2009 r., sygn. akt SDI 21/09, „Rocznik Orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach dyscyplinarnych” 2009, Warszawa 2010, s. 486 i n.

²⁷ W. Kozielowicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów, prokuratorów, adwokatów, radców prawnych i notariuszy*, Warszawa 2012, s. 51. Zob. też orzeczenia Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego w sprawach: SNO 67/06 z dnia 16 listopada 2006 r., SNO 47/07 z dnia 27 sierpnia 2007 r., SND 2/07 z dnia 5 października 2007, SND 1/07 z dnia 28 września 2007 r., SNO 69/08 z dnia 16 września 2009 r. Należy poczynić uwagę, iż wszystkie cytowane orzeczenia Sądu Najwyższego – Sądu Dyscyplinarnego dotyczą odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów.

²⁸ Umowa międzynarodowa z 4.11.1950 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284.

²⁹ The European Court of Human Rights Facts and Figures 2013, wydanie on-line, (data dostępu: 25 sierpnia 2014 r., źródło dostępu: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=#n1347956867932_pointer).

Postępowanie dyscyplinarne w świetle orzecznictwa strasburskiego kwalifikowane jest jako postępowanie o charakterze zarówno cywilnym, jak i karnym³⁰. Ten dualizm w traktowaniu tego rodzaju postępowań uzależniony jest od dwóch okoliczności. W przypadku, gdy w toku postępowania dyscyplinarnego wobec obwinionego można orzec karę w postaci zakazu wykonywania zawodu, to wtedy mamy do czynienia ze sprawą o charakterze cywilnoprawnym w rozumieniu Konwencji. Takie stanowisko Trybunał zawarł w wyroku w sprawie *Philis przeciwko Grecji*³¹. Jednakże, gdy wobec obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym może zostać orzeczona surowa kara np. kara grzywny w takim przypadku postępowanie dyscyplinarne wchodzi w zakres pojęcia sprawy karnej w rozumieniu art. 6 Konwencji³².

Jednym z najgłośniejszych orzeczeń Trybunału dotyczących stosowania gwarancji procesowych dla obwinionego w postępowaniu dyscyplinarnym jest wyrok ETPC w sprawie *Le Compte, Van Leuven i De Meyere przeciwko Belgii*³³. W sprawie tej Trybunał nie rozstrzygnął zagadnienia czy zarzuty o charakterze dyscyplinarnym powinny być oceniane z perspektywy sprawy cywilnej czy też oskarżenia karnego³⁴. Jak trafnie wskazuje M. A. Nowicki, „z art. 6 wynika, że organy dyscyplinarne korporacji zawodowej powinny w zasadzie spełniać wymagania tego artykułu. W innym wypadku ich decyzje muszą podlegać kontroli organu sądowego posiadającego pełną jurysdykcję i zapewniającego wszystkie gwarancje art. 6 ust. 1 Konwencji³⁵”.

Wobec powyższego należy dojść do wniosku, że sądownictwo dyscyplinarne adwokatów spełnia wymogi stawiane przez art. 6 Konwencji (dotyczące: bezstronności i niezawisłości sędziów, rzetelności w prowadzeniu postępowania dyscyplinarnego, szybkości rozpoznawania spraw), tym samym dążenie do pozbawienia adwokatów możliwości prowadzenia postępowań dyscyplinarnych i przekazanie ich organom sądownictwa powszechnego jawi się jako zabieg służący rozbięciu, a konsekwencji zniszczeniu samorządu adwokackiego, a nie jako próba usprawnienia postępowań.

³⁰ M. A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji*, Warszawa 2013 r., LEX on-line.

³¹ M. A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji*, Warszawa 2013 r., LEX on-line. W orzeczeniu *Philis przeciwko Grecji* Trybunał powołuje się na bogate dotychczasowe orzecznictwo i wymienia następujące sprawy: *König v. Germany*, 28 czerwca 1978, Seria A No. 27, §§ 87-95; *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, 23 czerwca 1981, Seria A No. 43, §§ 41-51).

³² M. A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji*, Warszawa 2013 r. LEX on-line.

³³ Wyrok ETPCZ w sprawie *Le Compte, Van Leuven i De Meyere przeciwko Belgii* z dnia 23 czerwca 1981 r., skarga nr 6878/75 i 7238/75.

³⁴ §53 wyroku *Le Compte, Van Leuven i De Meyere przeciwko Belgii*, w którym stwierdzono: „*The Court considers it superfluous to determine this issue, which was scarcely touched on by those appearing before it: as in the König case (see the above-mentioned judgment, pp. 32-33, p par. 96), those of the Article 6 (art. 6) rules which the applicants alleged were violated apply to both civil and criminal matters.*”

³⁵ M. A. Nowicki, *Komentarz do Konwencji*, LEX on-line; zob. też wyrok ETPC w sprawie *Albert i Le Compte v. Belgia*, § 29; *Gautrin i inni v. Francja* z 20 maja 1998 r., § 57.

Przechodząc do omówienia spraw, w których pojawiło się zagadnienie postępowania dyscyplinarnego można wymienić następujące wyroki Trybunału: *W.R. przeciwko Austrii*, *Steur przeciwko Holandii*. Interesującym orzeczeniem jest również sprawa *Olujić przeciwko Chorwacji*, która dotyczy postępowania dyscyplinarnego, z tym że skarżącym w tej sprawie był sędzia – Pierwszy Prezes Sądu Najwyższego w Chorwacji. Co się tyczy zaś spraw polskich, omówione zostaną dwie sprawy: *Frankowicz przeciwko Polsce* oraz *Sosinowska przeciwko Polsce*, które dotyczą postępowań dyscyplinarnych wobec lekarzy. Należy w tym miejscu poczynić uwagę, iż dokonywanie przez Trybunał oceny czy krajowe postępowania dyscyplinarne są zgodne z art. 6 Konwencji następuje w orzecznictwie strasburskim nad wyraz sporadycznie.

W sprawie *W.R. przeciwko Austrii*³⁶ Trybunał wydał wyrok w dniu 21 grudnia 1999 r. Okoliczności faktyczne sprawy były następujące: wobec skarżącego W.R. wykonującego zawód adwokata, na skutek zawiadomienia złożonego przez prezesa Sądu Rejonowego w Mauerkirchen, zostało wszczęte postępowanie dyscyplinarne przez Radę Dyscyplinarną Rady Adwokackiej w Górnej Austrii (w oryginale *Disziplinartrat der OberösterreichischenRecht-sanwaltskammer*)³⁷. Następnie w maju 1988 r. Rada Dyscyplinarna przekazała do łącznego rozpoznania nowe zarzuty wobec adwokata. W toku postępowania obwiniony został uznany winnym popełnienia niektórych przewinień dyscyplinarnych, zaś z pozostałej części został uniewinniony, nadto Rada Dyscyplinarna zasądziła od obwinionego w związku z naruszeniem etyki adwokackiej kwotę 5000 austriackich szylingów. Skarżący otrzymał wyrok Rady Dyscyplinarnej 4 kwietnia 1990 r., zaś odwołanie skarżącego trafiło do Rady Odwoławczej w maju 1990 r. Wspomniana Rada rozpatrzyła odwołanie skarżącego dopiero w 1993 r. przy czym w części oddaliła odwołanie, zaś w pozostałej kwestii nakazała ponowne rozpatrzenie sprawy przez Radę Dyscyplinarną Rady Adwokackiej w Górnej Austrii. Po ponownym rozpatrzeniu sprawa Rada Dyscyplinarna Rady Adwokackiej w Górnej Austrii nakazała zapłacić skarżącemu 25 000 szylingów austriackich³⁸.

W.R. 17 maja 1993 r. złożył do Trybunału Konstytucyjnego skargę zarzucając przewlekłość postępowania dyscyplinarnego. Trybunał w dniu 12 października 1994 r. odrzucił skargę W.R.³⁹ Następnie W.R. złożył skargę do Europejskiej Komisji Praw Człowieka.

Trybunał podzielił pogląd Europejskiej Komisji Praw Człowieka i stwierdził, iż postępowanie dyscyplinarne składające się z trzech instancji, które toczy się przez okres 7 lat i 4 miesięcy nie może być uznane za rozpatrzenie sprawy w rozsądnym czasie, o którym mowa w art. 6 ust. 1 Konwencji.

³⁶ Wyrok ETPC w sprawie *W.R. przeciwko Austrii* z dnia 21 grudnia 1999 r., skarga nr 26602/95.

³⁷ *W.R. przeciwko Austrii*, § 8.

³⁸ *W.R. przeciwko Austrii*, § 14.

³⁹ *W.R. przeciwko Austrii*, § 15 i 16.

Kolejną interesującą sprawą jest wyrok w sprawie *Steur przeciwko Belgii*⁴⁰, której stan faktyczny prezentował się następująco: skarżący reprezentował interesy klienta oskarżonego o wyłudzenie ubezpieczenia społecznego. Ów oskarżony przyznał się do zarzucanych mu czynów, kiedy był przesłuchiwany przez funkcjonariusza publicznego – bez udziału adwokata ani tłumacza. Wobec oskarżonego wszczęto postępowanie cywilne, jak i karne⁴¹. Pełnomocnik Steur w trakcie postępowania cywilnego podnosił, iż urzędnik państwowy doprowadził oskarżonego do takiego stanu psychicznego, w którym przyznał się on do popełnienia przestępstwa oszustwa (wspomniane przyznanie się było decydujące dla postawienia zarzutów karnych). Wspomniany funkcjonariusz uznał, iż wypowiedzi adwokata na sali sądowej naruszają jego dobre imię i złożył wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec adwokata do dziekana izby, który według właściwości został przekazany sądowi dyscyplinarnemu⁴².

Trybunał uznał, iż pomimo nienałożenia żadnej kary dyscyplinarnej na adwokata, sąd dyscyplinarny stwierdzając przewinienie dyscyplinarne przez adwokata Steuradoprowadził do niebezpiecznej sytuacji, w której adwokaci w przyszłości nie będą bronić tak odważnie jak dotąd swoich klientów⁴³. Jednocześnie Trybunał poczynił konkluzję, iż specjalne obowiązki adwokatów mogą w pewnych przypadkach – poprzez wprowadzenie ograniczeń adwokackiej wolności ekspresji w toku postępowań sądowych – skutkować pozbawieniem reprezentowanych przez nich oskarżonych prawa do rzetelnego procesu w rozumieniu art. 6 Konwencji⁴⁴. W związku z tym Trybunał ostatecznie uznał naruszenie art. 10 Konwencji dot. wolności ekspresji.

Przechodząc do bardzo interesującej i obszernej sprawy *Olujić przeciwko Chorwacji*⁴⁵ na samym początku warto wskazać, iż skarżący pełnił funkcję Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego w Chorwacji, ale w związku z zarzutami postawionymi mu został zniesiony z urzędu. Skarżącemu w trakcie wykonywania obowiązków sędziego zarzucono, że w okresie od stycznia do sierpnia 1996 r. utrzymywał kontakty seksualne z nieletnimi oraz to, że od 1995 r. ochraniał dwóch aktywistów, którzy powiązani byli ze światem przestępczym, co skutkowało utratą zaufania przez Chorwatów do wymiaru sprawiedliwości. Wniosek o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego wobec Olujića złożył do Krajowej Rady Sądownictwa rząd Chorwacji i domagał się w nim zniesienia obwinionego z urzędu zarówno sędziego jak i Pierwszego

⁴⁰ Wyrok ETPC w sprawie *Steur przeciwko Belgii* z dnia 28 października 2003 r. skarga 39657/98.

⁴¹ *Steur przeciwko Belgii*, § 11.

⁴² *Steur przeciwko Belgii*, § 13.

⁴³ *Steur przeciwko Belgii*, § 29.

⁴⁴ *Steur przeciwko Belgii*, § 37.

⁴⁵ Wyrok ETPC w sprawie *Olujić przeciwko Chorwacji* z dnia 5 lutego 2009 r., skarga nr 22330/05.

Prezesa Sądu Najwyższego⁴⁶. Krajowa Rada Sądownictwa wszczęła postępowanie dyscyplinarne, które ostatecznie zakończyło się 14 stycznia 1997 r. uznając, iż Olujić popełnił zarzucane mu przewinienia dyscyplinarne, wobec czego orzeczono karę w postaci usunięcia z zawodu sędziego⁴⁷. W trakcie postępowania dyscyplinarnego trzech członków Krajowej Rady Sądownictwa wypowiedziało się w mediach na temat „podsądnego”, przy czym wspomniane wypowiedzi były negatywne, wręcz przesadzające, że Olujić dopuścił się przewinień wskazanych przez rząd Chorwacji. Dlatego też Olujić, po opublikowaniu wywiadów prasowych sędziów, złożył wniosek o ich wyłączenie, ze względu na ich brak bezstronności. Wszystkie wnioski Rada oddaliła.

Decyzja Krajowej Rady Sądownictwa została w całości utrzymana przez parlament – Izbę Regionalną. Następnie skarżący złożył skargę do Trybunału Konstytucyjnego, który uchylił wyrok Krajowej Rady Sądownictwa. Przyczyną przywołanego rozstrzygnięcia była okoliczność, że dowody, które stanowiły podstawę uznania Olujića za winnego popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, okazały się dowodami uzyskanymi w sposób nielegalny, co oznaczało ich dyskwalifikację z materiału dowodowego⁴⁸.

Krajowa Rada Sądownictwa ponownie rozpoznała sprawę Olujića, który – podobnie jak poprzednio – złożył wniosek o wyłączenie czterech sędziów, którzy udzielili wywiadów prasowych, oczywiście o wydźwięku pejoratywnym dla obwinionego⁴⁹. Wszystkie wnioski Olujića zostały oddalone, co więcej nie zostały one w żadnym zakresie uzasadnione. Następnie Olujić zażądał od Rady, aby rozprawa przed Radą odbywała się jawnie – z udziałem publiczności. Krajowa Rada Sądownictwa uznała, że wniosek o udział publiczności w rozprawie musi zostać oddalony ze względu na interes oskarżonego, jak i interes wymiaru sprawiedliwości⁵⁰. Krajowa Rada Sądownictwa w trakcie rozpraw przesłuchiwała wyłącznie świadków zawnioskowanych przez rząd, pomijając jednocześnie świadków zawnioskowanych przez obwinionego, uznając że zgłoszone dowody są nieistotne⁵¹. 7 października 1998 r. Krajowa Rada Sądownictwa wydała wyrok, w którym uznała, iż Olujić utrzymywał kontakty z osobami ze świata przestępczego, a zachowanie to naraża na szwank wymiar sprawiedliwości w Chorwacji, w związku z czym wymierzyła obwinionemu karę usunięcia z urzędu sędziego i Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego⁵².

Od powyższego wyroku obwiniony ponownie złożył odwołanie zaś parlament – jak było opisane wyżej – utrzymał w mocy wyrok KRS (decyzja została wydana w dniu 10 listopada 1998 r.). Olujić ponownie złożył 2 grudnia

⁴⁶ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 5.

⁴⁷ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 6.

⁴⁸ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 8.

⁴⁹ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 9.

⁵⁰ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 10.

⁵¹ *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 14.

⁵² *Olujić przeciwko Chorwacji*, § 18.

1998 r. skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego, która w dniu 9 grudnia 2004 r. została odrzucona.

Skarżący w swojej skardze do ETPC podniósł wiele zarzutów związanych z naruszeniem art. 6 Konwencji: brak bezstronności sędziów w Krajowej Radzie Sądownictwa (kwestia publikacji artykułów w prasie ogólnokrajowej i wypowiedzi przesądających o winie podsądnego), skarżący podnosił, że postępowanie dyscyplinarne prowadzone wobec niego było nierzetelne, nadto wskazywał, że postępowanie dyscyplinarne było prowadzone przewlekle oraz, że wyłączenie jawności postępowania naruszało art. 6 Konwencji.

Trybunał w swoim orzeczeniu dokonał oceny merytorycznej wypowiedzi sędziów- członków Krajowej Rady Sądownictwa i doszedł do wniosku, iż stanowią one naruszenie zasady bezstronności sędziów, a co za tym idzie Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 Konwencji. Trybunał podzielił w całości zarzut skarżącego, dotyczący nieuzasadnionego wyłączenia jawności przed Krajową Radą Sądownictwa i orzekł, iż doszło w tym zakresie do naruszenia art. 6 Konwencji. Trybunał potwierdził, że oddalenie wniosków dowodowych zgłoszonych przez oskarżonego naruszało zasadę równości broni stron. Jednocześnie podkreślił, iż postępowanie prowadzone było zbyt długo, czego konsekwencją jest naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji przez Chorwację.

Jeżeli chodzi o sprawy polskie, które dotyczyły postępowań dyscyplinarnych warto wskazać na wyroki w sprawie *Sosinowska* oraz *Frankowicz*. Obie sprawy dotyczą lekarzy, którzy byli obwinionymi w postępowaniach dyscyplinarnych. W sprawie *Sosinowska przeciwko Polsce*⁵³ Trybunał zbadał następujący stan faktyczny: pani Sosinowskajest lekarzem pulmonologiem, pracującym w szpitalu w Rudzie Śląskiej. W szpitalu tym ordynatorem oddziału została pani W.R.K. Pomiedzy lekarzami powstał konflikt, który był spowodowany niewłaściwymi decyzjami ordynatora w zakresie diagnozowania i leczenia pacjentów. Z powyższymi decyzjami nie mogła się zgodzić skarżąca, gdyż uznawała je za błędne i niezgodne z wiedzą medyczną. Skarżąca zwróciła się w tej sprawie do krajowego konsultanta i przedstawiła siedem przypadków (wraz z dokumentacją medyczną), które świadczyły o błędach w sposobie leczenia zaproponowanych przez ordynatora. Skarżąca została zwolniona dyscyplinarnie ze szpitala, ze względu na ciężkie naruszenie obowiązków pracowniczych. Sosinowska złożyła pozew o odszkodowanie z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania umowy, który to pozew został w całości uwzględniony przez sąd rejonowy. Sąd uznał, iż skarżąca jest bardzo dobrym specjalistą, zaś jej zachowanie nie dawało podstaw do rozwiązania stosunku pracy w trybie dyscyplinarnym. Od powyższego wyroku apelację złożył pozwany szpital, jednakże okazała się ona bezzasadna – Sąd Okręgowy w Gliwicach utrzymał w mocy wyrok sądu pierwszej instancji⁵⁴.

⁵³ Wyrok ETPC w sprawie *Sosinowska przeciwko Polsce* z 18.10.2011, skarga nr 10247/09.

⁵⁴ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 6, 7, 8, 17, 18.

Skarżąca w dniu 3 listopada 2004 r. złożyła w Śląskiej Izbie Lekarskiej prośbę o interwencję w sprawie konfliktu pomiędzy nią a ordynatorem W.R.K. i wniosła o powołanie komisji kontroli zawodowej celem zbadania metod pracy ordynatora W.R.K., załączając listę błędów, których dopuściła się W.R.K. Rzecznik Okręgowy Odpowiedzialności Zawodowej postanowieniem odmówił wszczęcia dochodzenia uzasadniając swoją decyzję tym, iż wniosek skarżącej jest złożony ze względu na konflikt między lekarzami⁵⁵. Od powyższej decyzji skarżąca odwołała się do Głównego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej, który uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Ponownie Rzecznik Okręgowy w dniu 18 sierpnia 2006 r. odmówił wszczęcia dochodzenia przeciwko W.R.K., a nadto w dniu 22 sierpnia wszczął postępowanie wobec skarżącej ze względu na nieetyczne zachowanie skarżącej wobec koleżanki lekarza i przełożonej⁵⁶. Sąd lekarski uznał, iż skarżąca naruszyła swoim zachowaniem przepis art. 52 ust. 1, 2 i 3 Kodeksu etyki lekarskiej i udzielił obwinionej kary nagany⁵⁷. Od rozstrzygnięcia sądu lekarskiego skarżąca złożyła odwołanie do Naczelnego Sądu Lekarskiego, który rozstrzygnięcie sądu lekarskiego utrzymał w mocy⁵⁸.

Trybunał dokonując oceny przedmiotowej sprawy wyraził pogląd, iż rygorystyczna interpretacja prawa krajowego zaprezentowana przez sądy dyscyplinarne, pociągająca za sobą zakaz wyrażania wszelkich krytycznych opinii w ramach wykonywanego zawodu lekarza, nie jest zgodna z prawem do wolności wyrażania opinii⁵⁹. Trybunał wytknął również sądom dyscyplinarnym nieprzeprowadzenie analizy czy wypowiedzi skarżącej dotyczących ordynatora, które miały na celu obronę interesów uzasadnionych ze społecznego punktu widzenia. W ocenie Trybunału wypowiedzi skarżącej były krytycznymi opiniami o pracy W.R.K., a nie próbą nieuzasadnionego krytykowania innego lekarza⁶⁰. Skarżąca podnosiła w swojej skardze również zarzut naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji, jednakże Trybunał uznał, iż nie ma potrzeby analizy skargi pod kątem art. 6 ust. 1 Konwencji, gdyż wszystkie kwestie zostały zbadane już pod kątem art. 10 Konwencji.

Na koniec warto wspomnieć o sprawie *Frankowicz przeciwko Polsce*⁶¹. Jej tłem była opinia przygotowana przez skarżącego, dotycząca procesu leczenia pacjenta przez Klinikę Hepatologii w Tarnowie. W przedmiotowej opinii lekarz zwrócił uwagę na błędy diagnostyczne oraz nieprawidłowe leczenie pacjenta. W związku z przedmiotową opinią Okręgowy Rzecznik

⁶⁵ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 19 i 20.

⁵⁶ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 24.

⁵⁷ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 27.

⁵⁸ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 28, 31.

⁵⁹ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 82.

⁶⁰ *Sosinowska przeciwko Polsce*, § 83.

⁶¹ Wyrok ETPC w sprawie *Frankowicz przeciwko Polsce* z dnia 16 grudnia 2008 r., skarga nr 53025/99.

Odpowiedzialności Lekarskiej wszczął przeciwko skarżącemu postępowanie dyscyplinarne, zarzucając mu naruszenie art. 52 ust. 1 Kodeksu etyki lekarskiej⁶². Finalnie, sąd lekarski uznał skarżącego za winnego naruszenia art. 52 Kodeksu etyki lekarskiej, Sąd podkreślił, że: „skarżący, w swoim raporcie, wyraził negatywne opinie na temat zawodowego postępowania danych lekarzy, po czym przekazał je bezpośrednio pacjentowi. Czyniąc to, zdyskredytował lekarzy w oczach pacjenta”⁶³. Ostatecznie, na skutek odwołania skarżącego Naczelny Sąd Lekarski w dniu 29 maja 1998 r. utrzymał w mocy zaskarżony wyrok rady lekarskiej⁶⁴. Skarżący w swojej skardze podniósł dwa zarzuty – zarzut naruszenia art. 10 Konwencji poprzez uznanie, że lekarz nie ma prawa do wyrażania opinii na temat leczenia zastosowanego wobec jego pacjenta przez innego lekarza⁶⁵ oraz zarzut naruszenia art. 6 ust.1 Konwencji poprzez fakt, iż Sądy Lekarskie rozpoznające jego sprawę nie były sądami niezawisłymi i bezstronnymi w rozumieniu wspomnianego przepisu. Trybunał podzielił zarzut naruszenia art. 10 Konwencji, zaś w stosunku do zarzutu naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji stwierdził, że „nawet w sytuacji, gdy artykuł 6 § 1 Konwencji ma zastosowanie, nałożenie obowiązku orzekania w sprawach dyscyplinarnych na zawodowe organy dyscyplinarne samo w sobie nie stanowi naruszenia Konwencji. Niemniej jednak, w takich okolicznościach Konwencja wymaga zastosowania co najmniej jednego z następujących dwóch systemów: albo zawodowe organy dyscyplinarne same stosują się do wymagań przedmiotowego artykułu, albo nie stosują się do niego, lecz podlegają następnie kontroli organu sądowiczego, który posiada pełne kompetencje i zapewnia gwarancje przewidziane w art. 6 § 1 (zobacz *Albert i Le Compte* cytowany powyżej, § 29, oraz *Gautrin*, cytowany powyżej, § 57)”⁶⁶. Trybunał wyraził również pogląd, że w przedmiotowym czasie postanowienia sądów lekarskich, w sytuacji, gdy ich konsekwencją było zawieszenie w prawie wykonywania zawodu lub odebranie prawa wykonywania zawodu, mogły być zaskarżane do Sądu Najwyższego – co zapewniało dodatkową ochronę z punktu widzenia wymagań artykułu 6 § 1 Konwencji⁶⁷.

Mając na uwadze powyższe orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka należy stwierdzić, że Trybunał stosuje wypracowane już standardy strasburskie z art. 6 Konwencji do postępowań dyscyplinarnych, które dotyczą istotnych zagadnień, takich jak problem przewlekłość postępowania, problem jawności rozprawy, problem prawa do obrony obwinionego. Obwiniony w postępowaniu dyscyplinarnym korzysta z takich samych gwarancji

⁶² *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 7 i 8.

⁶³ *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 10.

⁶⁴ *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 13.

⁶⁵ *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 35.

⁶⁶ *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 60.

⁶⁷ *Frankowicz przeciwko Polsce*, § 66.

procesowych, co oskarżony w postępowaniu karnym, zaś naruszanie procesowe dokonywane przez krajowe sądy dyscyplinarne są szczegółowo analizowane pod kątem ich zgodności lub nie z prawami konwencyjnymi.

4. Podsumowanie

Postępowanie dyscyplinarne adwokatów na przestrzeni ostatnich lat ewoluowało i podlegało wielu zmianom. Obecnie można stwierdzić, iż spełnia ono standardy wynikające z art. 6 ust. 1 Konwencji – sędziowie sądu dyscyplinarnego są niezawisli i bezstronni, postępowanie toczy się jawnie oraz prowadzone jest w rozsądnym czasie i jest co najmniej dwuinstancyjne. Nie budzi również wątpliwości, iż Trybunał nie nakazuje państwom stronom Konwencji, aby odwołanie od sądu izbowego musiało być rozstrzygane przez sąd powszechny. Istotną również okolicznością jest to, iż sama adwokatura widzi konieczność wprowadzania ciągłych zmian w zakresie postępowań dyscyplinarnych; do nich można zaliczyć idee powoływania zawodowych rzeczników dyscyplinarnych, czy też wprowadzenie ściśle określonych terminów do podjęcia czynności przez rzeczników dyscyplinarnych, które to rozwiązanie ma przyczyniać się do walki z problemem przedawnienia przewinień dyscyplinarnych. W ostatnim czasie bardzo często dyskutowanym postulatem jest wprowadzenie do Ustawy Prawo o Adwokaturze przepisu, który stwierdzałby, iż w postępowaniu dyscyplinarnym adwokatów stosujemy przepisy części ogólnej kodeksu karnego lub też przepisy zamieszczone w rozdziale III kodeksu karnego.

Adwokatura na przestrzeni ostatnich dwudzieści pięciu lat dokonała ogromnej reformy modelu postępowania dyscyplinarnego, której rezultaty są dostrzegalne nie tylko przez samorząd, ale także przez Sąd Najwyższy, który rozpatruje kasacje od orzeczeń Wyższego Sądu Dyscyplinarnego przy Naczelnej Radzie Adwokackiej. Mając na uwadze fakt ciągłego ulepszania procedury dyscyplinarnej oraz wniosków płynących z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu należy uznać, iż postępowanie to winno nadal leżeć w gestii samorządu zawodowego, gdyż próba pozbawienia samorządu tej prerogatywy doprowadzi do zniszczenia samorządu zawodowego adwokatów, posiadającego ponad 95-letnią tradycję.

ATTORNEY'S DISCIPLINARY PROCEEDINGS AND THE STANDARDS OF EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Key words: disciplinary proceedings of attorney, European Court of Human Rights, attorneys, the Supreme Court, the right to fair trial, Convention for the protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Summary

Paper is devoted to the problem of disciplinary proceedings against attorneys. The main purpose is to analyze the current system of disciplinary proceedings of attorney in Poland, also author describes the legal system of attorney's disciplinary proceedings in Poland – describes the first step of proceedings, analyze the evidence's proceeding and also right to appeal. The author presents the most important judgments of ECHR in which appeared the problem of disciplinary proceedings such as: *W. R v. Austria*, *Steur v. Austria*, *Olujić v. Croatia*, *Frankowicz v. Poland and Sosinowska v. Poland*. In those judgment ECHR present the standards of disciplinary proceedings according to art. 6 of ECHR.